

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біблія. Святе письмо Старого та Нового завіту. Київ : БМВ, 1991. 1528 с.
2. Біла О. Якого літературного героя потребує XXI століття. *Дніпро*. 2005. № 9. С. 171–172.
3. Бондарук Л. В. Символ у багаторівневій структурі тексту : Марсель Пруст, Моріс Метерлінк : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2015. 316 с.
4. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція : [пер. з франц. В. Ховхун]. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
5. Корнієнко Н. М. Самосвідомість : гра в театр на межі тисячоліть: соціологічний портрет сучасника. Київ, 2003. 100 с.
6. Deleuz G. *Logique Ae Senc*. Paris, 1969. Режим доступу: http://eslovo.com.ua/postmodern/page/logika_smyisla_
7. Erll A. Traumatic pasts, literary afterlives, and transcultural memory: new directions of literary and media memory studies. *Journal of Aesthetics and Culture*. № 3. 2011. P. 1–3.
8. Fukuyama F. *The End of History the Last Man*. New York : Free Press, 1992. 416 p.
9. Nora P. Between history and memory. *Representations*. 1989. № 26. P. 7–25.
10. Mazlish B. *The new global history*. New York : Routledge, 2006. 131 p.
11. *Philosophies de la modernite*. Paris, 2002.
12. *Studien zur Philosophie*. Berlin, 1998.

УДК 821.161.2-94Коб.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.31.36>

**ЩОДЕННИКОВИЙ ФРАГМЕНТ У СТРУКТУРІ ПОВІСТІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ
«HORTENSE, ODER EIN BILD AUS EINEM MÄDCHENLEBEN»
(«ГОРТЕНЗА, АБО НАРИС З ЖИТТЯ ОДНІЄЇ ДІВЧИНИ»)**

**A DIARY FRAGMENT IN THE STRUCTURE OF O. KOBYLIANSKA'S NOVEL
«HORTENSE, ODER EIN BILD AUS EINEM MÄDCHENLEBEN»**

Івончак Н.Д.,

*orcid.org/0000-0003-0191-8801**аспірантка кафедри української літератури**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

У статті на матеріалі повісті О. Кобилянської «Hortense, oder Ein Bild aus einem Mädchenleben» («Гортенза, або Нарис з життя однієї дівчини») визначено функції щоденникового фрагмента у художньому творі, з'ясовано, які сюжетно-композиційні прийоми можуть бути використані для включення його у твір. Здійснено порівняння зі щоденником самої О. Кобилянської за критеріями власне щоденникових рис – регулярності записів, уривчастості і фрагментарності, обірваності думки (О. Галич), наявності адресата, міри відвертості у записах і їхнього датування.

Фрагменти щоденника розкривають внутрішні почуття героїв і їхній погляд на події, розширюють простір та час художнього твору загалом. Через згадки героїв про щоденник створюється горизонт очікування – щоденник сприймається як потенційне джерело інформації, яке здатне висвітлювати події, а дозвіл його читати «законно» вводить читача на «територію» сокровенної сфери життя героя, тієї, яка інакше залишилася б невідомою. Відвертість героя залежить від способу сюжетно-композиційного прийому, через який щоденник «з'являється» у творі – прямого, опосередкованого чи «випадкового».

Близькість щоденника з іншими документальними жанрами – мемуарами, листами – спричинилася до їхніх взаємодій і переходів на сторінках повісті. У щоденнику літературного персонажа можуть послаблюватися власне щоденникові риси через відбір тем, меншу стихійність, особливий формат датування та відсутність адресата. Натомість у ньому чіткіше виражені мемуарні риси – через цитування різних уривків щоденника передається подвійний часовий погляд оповідача на події. Потенційний читач «зошита» Гортензи стає адресатом листа, в якому наголошено на особистісній зміні героїні, яка вже не потребує вести щоденник.

У власних щоденникових записах О. Кобилянська менше, порівняно з Гортензою, переказує й пояснює події, але більше виповідає власну емоційну вразливість (звідси – різниця на рівні пунктуації), бажання і плани, намагається вгадати/збудувати майбутнє, вимірює щастя і здатністю розвиватися, і кількістю та глибиною взаємин з освіченими людьми. Цінність її записів полягає не у фіналі, а в невпинності моментів і вражень, самому шляху, процесі постійного саморозвитку.

Ключові слова: щоденниковий фрагмент, щоденник, мемуари, документалістика, адресат.

In the article, based on the material of O. Kobylanska's novel "Hortense, oder Ein Bild aus einem Mädchenleben" ("Hortense, or Sketch from the Life of a Girl"), the functions of a diary fragment in a work of fiction are determined, and it is found out what plot and compositional techniques can be used to include it in the work. A comparison is made with O. Kobylanska's diary according to the criteria of diary features – regularity of entries, fragmentation and fragmentation, interruption of thoughts (O. Halych), presence of an addressee, degree of frankness in the entries and their dating.

Fragments of the diary reveal the inner feelings of the characters and their view of events, expand the space and time of the work of art as a whole. Through the characters' references to the diary, a horizon of expectation is created: the diary is perceived as a potential source of information that can illuminate events, and the permission to read it "legally" introduces the reader to the "territory" of the protagonist's intimate sphere of life, the one that would otherwise remain unknown. The openness of the protagonist depends on the method of plot and composition through which the diary "appears" in the work, whether it is direct, indirect, or "accidental".

The proximity of the diary to other documentary genres, such as memoirs and letters, led to their interactions and transitions on the pages of the novel. In the diary of a literary character, diary features may be weakened due to the selection of topics, less spontaneity, a special dating format, and the absence of an addressee. Instead, it has more pronounced memoir-like features, as the narrator's dual temporal perspective on events is conveyed through quotes from different diary passages. The potential reader of the "notebook" Hortense becomes the addressee of the letter, which emphasises the personal change of the heroine, who no longer needs to keep a diary.

In her own diary entries, O. Kobylanska retells and explains events less than Hortense, but rather expresses her own emotional vulnerability (hence the difference in punctuation), desires and plans, tries to guess/build the future, measures happiness by the ability to develop, and by the number and depth of relationships with educated people. The value of her entries lies not in the ending, but in the continuity of moments and impressions, the path itself, the process of constant self-development.

Key words: diary fragment, diary, memoir, documentary, addressee.

Постановка проблеми. Документальна література, або література non-fiction, одночасно претендує на достовірність зображуваного та дає право на вільні (до)письменницькі експерименти зі словом. Традиційно до неї зараховують і щоденник. Широкі функціональні можливості цього жанру зумовили вагомий пласт таких творів в українській літературі – згадаймо хоча б «Діаріуш» Д. Туптала, Шевченковий «Журнал», щоденники С. Васильченка, В. Чумака, П. Тичини, В. Поліщука, М. Драй-Хмари, Остапа Вишні, А. Любченка, О. Довженка, В. Симоненка, К. Москальця – їхні записи викликають особливе зацікавлення в істориків, психологів і літературознавців. Дослідниця Н. Момот навіть зазначала, що у Т. Шевченка «спостерігається еволюція автобіографізму, починаючи з відображення в поезії трагічної долі українського народу та власної знедоленості, переходячи до автобіографічних повістей і завершуючи Щоденником» [7, с. 24]. На противагу йому в іншій письменниці, О. Кобилянської, мемуарна творчість розпочалася майже одночасно з літературною – з 13 років писала поезію, а з 15 років «денник», де записувала всі свої «бажання і міркування» [5, с. 308]. До нас дійшли лише записи пізніші, з 1883 року по 1891, коли О. Кобилянській було 20–27 років, проте саме вони фіксують час становлення творчого та особистісного «Я».

Українському читачеві відомо й багато художніх творів, написаних цілком у формі щоденника (лише у самої Кобилянської це «Царівна», «Ніоба», «Через кладку»), але цінну інформацію про те, як ставилися до щоденника та якою бачили його роль самі автори, можемо почерпнути із тво-

рів, у яких є лише фрагменти щоденників головного героя. З цього погляду цікавою нам видається німецькомовна повість О. Кобилянської «Hortense, oder Ein Bild aus einem Mädchenleben» («Гортенза, або Нарис з життя однієї дівчини») (1880), перекладена українською Е. Панчуком. Структура цього твору неоднорідна – вставні елементи у вигляді щоденників та листів розкривають важливі сюжетні лінії твору, характери та деталі внутрішнього життя героїв, проте наскільки вони здатні при цьому зберегти ознаки відповідних жанрів – таке питання ще потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських літературознавців співіснують дві позиції щодо жанрової приналежності щоденника. За першою з них, щоденник, поряд із листами, нотатками та спогадами, відносять до мемуарів – як їх жанровий різновид (Л. Гаранін) або рівноправний жанр в межах спільного мемуарного жанру (О. Галич), а за другою, це – самостійний різновид документальної прози (К. Танчин). Одне з найповніших досліджень у цій галузі – монографія О. Галича «Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи» [2], в якій автор теоретично осмислює також і жанр щоденника. Науковець виділяє три напрями документалістики (мемуаристика, автобіографія та біографія) і обґрунтовує приналежність щоденника до першого з них на основі ознак суб'єктивності, ретроспективності, документальності, наявності двох часових планів, відсутності одного часового виміру і концептуальності. У цьому дослідженні будемо спиратися на унікальні для жанру щоденника риси,

які наводить науковець – відносна регулярність записів, цілісність, уривчастість, фрагментарність, інколи обірваність, незавершеність думки, її більша фактична достовірність [2, с. 35].

Інакшої позиції дотримується К. Танчин, яка вважає зайвим відносити до мемуарів і щоденник, який «прагне» розвиватися в межах власної жанрово-типологічної проблематики і не репрезентує вповні всіх ознак мемуарної прози. Відтак дослідниця виокремлює ті особливості щоденника, які свідчать про відмінність від спогадів, а щоденник О. Кобилянської розглядає як тип щоденника, що породжений нарцисичними мотивами та як засіб психічної самотерапії.

Окрім згаданої дослідниці, щоденник О. Кобилянської з часу його першої публікації у 1982 році досліджували В. Вознюк, А.-Г. Горбач, Т. Гундорова, О. Копач, М. Павлишин та ін., проте проблема взаємозв'язку цих записів із ранніми творами письменниці потребує глибшого аналізу.

Постановка завдання. Ставимо за мету виявити функції щоденникового фрагмента у повісті «Гортенза, або Нарис з життя однієї дівчини» (далі в тексті – «Гортенза...»), порівнюючи його із «денником» [5, с. 308] самої О. Кобилянської, проаналізувати способи включення щоденникового фрагмента у художній твір та його роль у загальній структурі повісті; на основі цих спостережень узагальнити потенційні можливості жанру щоденника в українській літературі.

Виклад основного матеріалу. «Гортенза...» репрезентує три різні способи залучення щоденника у структуру твору – прямий (Гортенза пише його зараз, ніби продовжуючи власні міркування вголос), опосередкований (колишні записи Гортензи після дозволу читає Олена) та «випадковий» (Віктор ненароком підгледів, як робив запис Леон). Хоча навіть коли, за словами Олени, «цікавий, повний гарних, великих думок, ідей» [4, с. 416] щоденник у повісті не цитується прямо, він все одно незримо наявний у тексті, ніби ще один герой, який «знає більше» – сокровенна, важлива, утаємничена частина особистості. Згадки про щоденник, який до певної пори «не можна читати» [4, с. 413], називання його й іншими словами («альбом», «книжка»), бережне перенесення і передання його з рук у руки, зосереджений вибір часу і місця для його написання, ретельний добір слів і ілюстрацій-картинок – усе це формує у творі особливу щоденникову лінію з початком (дозвіл читати про минуле), продовженням (запис триває, але з позиції теперішнього) та фіналом («відхід» у лист).

Щоденник Гортензи маємо змогу читати двічі. Після приїзду до Олени і розмови з нею

про спільних знайомих, залишившись наодинці, дівчина вголос розмовляє з собою про свою «першу справжню любов», і ця розмова поступово переходить у написання щоденника, стаючи більш серйозною, скупішою стилістично: «В моїх грудях не залишилося нічого з болючих спогадів, коли я вступила в цей дім, в ці, мені добре знайомі, кімнати. Мої думки спокійно відлітали і приходили, коли я з Оленою сиділа під гарним старим дубом, де, може, востаннє в моєму житті я його бачила і де я з ним попрощалася. Моя душа цілком спокійна» [4, с. 417]. Коли вже, за її словами, «досить» відвертості [4, с. 417], героїня закриває зошит та знову повертається до вільних усних роздумів. Роль цього уривку вбачаємо в тому, що він вводить читача на територію вже мудрішого, осмисленого порівняно з минулим, «Я»; дає своєрідну внутрішню відповідь-розв'язку на той щоденник, з яким познайомимося пізніше. Такий подвійний часовий план більше характерний для мемуарів – людина має змогу оглянутися назад, перечитати колишні роздуми і зважити, які з поглядів були помилковими, які почуття – надто сильними і даремними, а які події та досягнення – знаковими.

У другому зі щоденників Гортензи містяться 11 записів, вони розкривають історію кохання до Леона. Порівняно зі щоденником самої О. Кобилянської, діалоги героїв передані максимально повно і з тривалими коментарями автора, місця дії і жести героїв деталізовані – у такий спосіб компенсована відсутність розповіді про ці події у самому творі. Оскільки Гортенза «сама» має донести цю сюжетну лінію до читача, то кожному її вчинкові, почуттю є пояснення або принаймні передісторія: «Я стояла мов укопана, не спроможна вимовити й слова. Увійшовши швидко, я мала на увазі тільки Віктора, головним чином його я й шукала, а Леон стояв непомітно біля вікна, заглиблений у книжку. Він чув усе чисто... Чи не було це жахливо? Я, що дуже боялася зрадити свою любов до нього, – він чув, як я просила Віктора відкласти від'їзд» [4, с. 437].

Відмінності зі щоденником О. Кобилянської спостерігаємо й у наявності адресата. Гортенза на нього не орієнтується, проте у творі є ймовірний (потенційний) читач – Олена. Невипадково з нею ми знайомимося раніше, ніж читаємо самий щоденник, – спочатку Олена має «довести», що гідна його читати, а обставини мають скластися так, щоб це не зашкодило взаєминам подруг та майбутньому Гортензи. У записях О. Кобилянської уявним адресатом найчастіше постають майбутні діти: «Я пишу тепер цей

щоденник для своїх дітей, які вони будуть? Такі, як я? О, були б вони краші!» [5, с. 38], відгадуючи, як майбутній читач сприйматиме написане, письменниця правомірно шукає пояснення своїм реакціям на світ, виправдання власній вразливості й схильності страждати: «Ви, добрі люди, коли ви будете це все читати, не думайте про мене погано, що мої думки й почуття повні вічного суму. Чи я тому винна? Коли б ви могли заглянути в моє серце, ні, ви все одно не зрозумієте, я маю два серця, маю дві натури» [5, с. 39].

Важливим для щоденника є і датування. У Гортензи лише перший запис містить дату, інші – пов'язані з цією датою («тиждень пізніше», «чотири дні пізніше»), що зосереджує увагу читача на розвитку головної сюжетної лінії, а тому систематичність і регулярність ведення як суто щоденникова риса (О. Галич) «профільтрована», підпорядкована задумові художнього твору. Свої записи сама О. Кобилянська зазвичай починала конкретною датою або лише назвою місяця чи свята («Великдень», «Кінець липня», «Серпень 1988»). Оскільки зошити вела цілих сім років, часто поставало питання самої можливості і факту письма через внутрішні і зовнішні фактори («Не знаю, як маю описати, що в мене на душі» [5, с. 208]), відчувала обов'язок (чи то перед дітьми, чи перед собою майбутньою) писати, якщо вже це пообіцяла («Щось мусить бути вписане, тільки не знаю що. Багато читаю, багато гостей приходять» [5, с. 237]). Коли знову відкривала щоденник після перерв на кілька днів, тижнів чи й місяців, то «пропущені» періоди спонукали до короткого їх огляду, резюмування і самовисновків: «Я переглянула мій старий щоденник з того часу, коли ми з Аппелем любилися. Це пронизало мене сумом, Аппель любив мене дуже-дуже. Тепер бачу це зі старої писанини. Я була дуже дитяча, але це було гарно, й це треба признати» [5, с. 114].

На ідейно-тематичному рівні схожими є болісне переживання почуттів до чоловіка, розрада у музиці, зацікавлення читанням, жіночим питанням, любов до свободи та верхової їзди. Проте говорить про них Гортенза впевненіше, і хоча між записами часові відтинки невеликі, складається враження, ніби вони більші й тому тяжіють подекуди до мемуарної ретроспективності, а не щоденникової стихійності. Власний досвід втечі від нещасливого кохання письменниця вкладає у пораду Леона для Гортензи: «Читайте, читайте багато, скільки можете, бо знання заповнить порожнечу вашого хворого серця, а читати ви можете, поки ще молоді і вільні» [4, с. 434].

Героїня також має на першому місці самоспостереження, обставини міряє відповідно до того, чи є змога для саморозвитку, але якщо Гортенза має фінал власним пориванням, то сама Кобилянська змушена постійно боротися і зростати. По від'їзді з Кимполунга у Болахів записує: «Вчуся української мови, багато читаю, саме те, чого потребую, чую багато того, чого досі не судилося чути... мені треба багато вчитися, так багато. Мої ідеали різняться від інших, вони повні гарячої любові, повні поезії і сили» [5, с. 236], і це один з багатьох записів, де прагнення вдосконалюватися є провідним мотивом.

Гортенза не описує так детально і болісно сферу стосунків з людьми, не дає оцінку кожному їхньому вчинкові, у неї менше тривоги за майбутнє, бажання передбачити його – на синтаксичному рівні менше уривчастих, обірваних думок чи сумнівів, риторичних питань, якими так рясніє щоденник самої О. Кобилянської, як і «додаткових, зайвих» подій, людей, сюрпризів, які переживала письменниця. Фрагментарність спостережень за дійсністю, часті записи, обірвані ніби на півслові (О. Галич), притаманні лише щоденнику О. Кобилянської: «Для чого писати тут те, як мені живеться, можна збожеволіти. Сварки, суперечності вічні невпинні... Моя майбутність глибоко закрита вуаллю або навпаки – я не маю жодної майбутності» [5, с. 239]. Роздуми про майбутнє, самопідсумки логічно пов'язані із початком нового року, святами, переїздами. Наприклад, запис від 27 червня 1889 року – незадовго перед від'їздом з Кимполунга: «Як дивно це звучить. Ніколи не бачити гори, не бачити мовчазне паруюче міжгір'я, затишні вечори... А почуття, яке мною володіє... – боюся думати про це... – я ніколи більше не побачу мої солодкі гори, тихі, безмовні смерекові ліси» [5, с. 232].

Відсутність стихійності пов'язана з тим, що щоденник самої О. Кобилянської репрезентує авторку як особистість, жінку, доньку, подругу, літератора-початківця, і симбіоз цих ролей творить картину, нерідко затемнену життєвими обставинами: «Коли це пишу, я страшенно схвильована і втомлена. Те, що відбулося від останнього запису до сьогоднішніх подій, – це надто жахливо, щоб знову це повторювати. Хай буде це сказано кількома словами» [5, с. 245]. Цікаво, що Гортенза зосереджена на одній основній ролі, проте у розв'язці ніби згадує про інші – наголошує на обов'язку перед батьками, а в листах – на взаєминах з подругою. Останній запис містить натяк на віднайдення спокою через музику, читання та любов до себе і батьків: «Я читала, багато читала

і зараз це роблю, і думаю, що я вже не люблю Леона, замість нього я подвійно люблю моїх батьків, а ще більше своє власне “я”... моє серце не знаходить ані слів, ані речень, щоб скаржитися на приголомшливий біль – тільки мовою божественної, чудової музики говорить воно» [4, с. 442].

Дослідниця Н. Андрощук, дослідивши авторську пунктуацію в щоденнику О. Кобилянської, називає власне авторськими, найбільш частотно вживаними знаками трикрапку в кінці речення (на позначення страждання, розпачу, смутку, страху, відрази, презирства, розчарування і любові – «Я не можу більше дивитися в той бік, де мене образили, дарма й силувати себе...»), трикрапку в середині речення (страждання, відчай, хвилювання, розпач – «Нині мамці раптом погіршало, а я... ох, це все пусте, але я знов люблю Стефана»), три знаки питання та три знаки оклику (відчай, внутрішній страх, розпач за відсутності того, хто відповідь їй взаємністю почуттів, страх від усвідомлення того, що зустріч із коханою людиною, можливо, буде останньою («В понеділок я, може, на коротку хвилину побачу його і більше ніколи!!!»)) [1, с. 6–9]. Із цих знаків у щоденнику Гортензи знаходимо трикрапку, особливі емоційні переживання позначені окличними вигуками чи питаннями, або й звичайними крапками: «Навіщо хотів він випробувати мої почуття, моє самовладання? Ні! Він не повинен вважати мене такою слабкосильною...» [4, с. 434–435], «Хіба раніше я була така замкнена, така саркастична, як зараз? Мрійницею була я, мислителькою, егоїсткою» [4, с. 442], «Я з Леоном співала дуєтом, і так пройшов вечір швидко й весело. Я вже давно не почувала себе такою щасливою» [4, с. 438]), що свідчить про ретельніший відбір знаків та сухіший стиль письма.

Особливим сюжетно-композиційним прийомом введено у твір щоденник Леона: Віктор підгледів та встиг прочитати всього одну фразу – «Гортенза любить мене, і я...» [2, с. 432], що відкрило найважливішу (для Гортензи) інформацію. У цій незручній ситуації звучить пояснення мотиву написання щоденника: «Я хочу це залишити для себе» [4, с. 433] – бажання зафіксувати інформацію та пов'язану з нею емоцію в пам'яті.

Наприкінці твору відстороненням від щоденника починає Гортенза розповідь про те, як вона на вернула на «правдивий шлях» (ніби зі щоденником він був неможливий): «Це не буде щоденник, як ти того бажала б. На жаль, твого бажання виконати не можу, бо я не пишу щоденників. Для чого збуджувати сумні спомини. Мій щоденник – це мої листи до тебе, моє вірне серце. У них я

вкладаю все, коли страждаю, ти втішаєш мене» [4, с. 492]. Спілкування із читачкою щоденника Оленою продовжується, і її героїня сповідується у позитивних змінах: «Я вже не морочу голову цими і тими речами, не мрію годинами в темноті біля свого фортепіано. Я вже не здійснюю тих небезпечних екскурсій верхи, що їх робила після твоїх заручин минулого року», проте надалі комунікація ведеться уже через листи, у такий спосіб ставиться крапка на цих «сумних споминах» [2, с. 493], які під час написання та прочитання уже відіграли свою роль у житті їхньої авторки.

Така легкість переходу зумовлена схожістю жанрів, про що говорить дослідниця Н. Стахнюк. На її думку, жанри щоденника і листа передбачають існування двох полярних центрів – відправника і отримувача, але різниця полягає в тому, що у щоденника особлива категорія отримувача – сам автор: «Якщо автор персоніфікує щоденник та наділяє його функціями свого “Я” – то він застосовує в цьому випадку форму другої особи, якщо ж автор ідентифікує себе в майбутньому як “друге Я” – то застосовує форму першої особи» [18, 129]. Єдина риса, яка принципово відрізняє ці два жанри – це регулярний у часі характер заміток у щоденнику та відсутність будь-якого часового принципу у випадку з листом [8, с. 99]. Гортенза спрямовує думки в минуле, хвилюється за теперішнє, але її майбутнє не гнітить так сильно, як це було в О. Кобилянської. Письменницю хвилює час як такий і в кожному його вимірі, своїм поглядом намагається уловити надію і в минулому, і зараз, і в майбутньому. Про це влучно писала М. Коцюбинська: «Щоденник, як і лист, – це теперішній час, спогади – ретроспекція, мовби щоденник, відкладений на потім, та разом вони творять ту хистку паперову кладочку, перекинуту з минулого в майбутнє, яка вабить нас можливістю якось дістатися звідси на той бік, пережити й зрозуміти той час, який з погляду сьогоденного дня є для нас невідомою країною» [6, с. 20]. О. Кобилянська фіксувала плавність часу в змінах, русі й самовдосконаленні: «Саме тепер переписувала свої старі щоденники... І як багато-багато змінилося, я стала тепер поважною, а була наївна по-дитячому, проте це був гарний час. Тепер борюся за жіноче питання, вже написала алегорію про життя, любов, свободу і силу...» [5, с. 139], які постійно були спрямовані вперед, не претендуючи на завершеність..

Висновки. Щоденник у структурі повісті розширює простір та час художнього твору, відкриває мотиви та почуття героїв. Спершу згадками про щоденник створюється своєрідний горизонт

очікування – щоденник розцінюється як потенційне джерело інформації, яке може пролити світло на події, а дозвіл/недозвіл його читати вводять на територію сокровенного, закритого «Я» героїв. Міру входження на цю територію регулюють різні способи цитування щоденника (прямий, опосередкований через читача, «випадковий»).

Близькість щоденника з іншими документальними жанрами – мемуарами, листами – спричинилася до їхніх взаємодій і переходів на сторінках повісті. У щоденнику літературного персонажа можуть послаблюватися власне щоденникові риси через відбір тем, меншу стихійність, особливий формат датування та відсутність адре-

сата. Натомість він стає більш гнучким порівняно зі своїм аналогом – побутовим щоденником письменника, має чіткіше виражені мемуарні риси, наприклад, подвійний погляд оповідача на події – так він сприймав події тоді, а так зараз. Про жанровий синкретизм свідчить і те, що від таких записів персонажеві твору легко перейти до листа – іншого жанру документальної літератури, який уже не вимагає часової послідовності й у випадку з Гортензою вказує на новий етап життя і відхід від старого, що потребував інтимних звірянь зошити.

Перспективи подальших студій полягають у залученні до аналізу інших творів української літератури, які містять щоденникові фрагменти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук Н. Авторська пунктуація в щоденнику Ольги Кобилянської. *Волинь філологічна: текст і контекст. Актуальні проблеми сучасного мовознавства* : зб. наук. пр. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. Вип. 14. С. 5–10.
2. Галич О. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія. Луганськ: Знання, 2001. 246 с.
3. Галич О. Щоденник як мемуарний жанр. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2013. № 3. С. 31–36.
4. Кобилянська О. Зібрання творів: у 10 т. / редкол: В. І. Антофійчук (голова) та ін. Т. 3: Німецькомовні повісті / переклад з нім. Е. М. Панчук; упорядкув. В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилюк; прим.: С. Д. Кирилюк. Чернівці: Букрек, 2015. 816 с.
5. Кобилянська О. Зібрання творів: у 10 т. / редкол: В. І. Антофійчук (голова) та ін. Т. 9: Щоденники. Публіцистика. Критика. Спогади. Автобіографії; упорядкув. В. І. Антофійчук; прим. В. А. Вознюка, Я. Б. Мельничук, Ю. М. Микосянчик. Чернівці: Букрек, 2022. 392 с.
6. Коцюбинська М. Історія, оркестрована на людські голоси. Екзистенційне значення художньої документалістики для сучасної літератури. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 70 с.
7. Момот Н. Щоденниковість та автобіографізм у повісті Т. Шевченка «Близнецы» (філософська інтерпретація). *Слово і Час*. 2009. № 8. С. 24–32.
8. Стахнюк Н. Щоденники письменників: аспекти дослідження. *Слово і Час*. 2012. № 7. С. 97–104.
9. Танчин К. Щоденник як форма самовираження письменника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Тернопіль, 2005. 20 с.
10. Танчин К. Щоденник – саморозкриття письменника. *Парадигма*. 2004. Вип. 2. С. 312–329.